

УДК 808.26-313.1(043.3)

МАЛАЯ РАДЗІМА Ў ЗАГАЛОЎКАХ ТВОРАЎ ПІСЬМЕННІКАЎ

В. В. Шур

прафесар, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры беларускай і рускай філалогіі
Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна,
г. Мазыр, Рэспубліка Беларусь
E-mai: belmovamspu@mail.ru

У артыкуле на прыкладах з анамастыкону беларускіх пісьменнікаў прасочваюцца асаблівасці выбару онімаў-загалоўкаў, асабліва ў творах, прысвечаных малой радзіме мастакоў слова. Аналіз і выбар оніма-бібліёніма кваліфікуецца як мастацкі прыём. Патрабавальны да сваёй творчасці аўтар не заўсёды можа адразу падабраць удалы заглавак, пра што сведчыць вопыт творчасці нават класікаў беларускай і рускай літаратуры. Сэнс і значэнне загалоўкаў некаторых мастацкіх тэкстаў вывяталяецца толькі тады, калі прачытаецца і загортаецца апошняя старонка твора.

Ключавыя словы: онім, уласнае імя, бібліёнім, тэкст, біяграфізм, заглавак, малая радзіма.

HOMELAND IN THE HEADLINES OF WORKS BY WRITERS

V. V. Shur

Professor, Doctor of Philology, Professor of the Department of Belarusian and Russian Philology,
Mozyr State Pedagogical University named after I. P. Shamyakin,
Mozyr, Republic of Belarus
E-mai: belmovamspu@mail.ru

The article deals with the choice of onymes-headlines in the onomasticon of the Belarusian writers, especially in the works, which are devoted to the homeland. The analysis and the choice of biblionym is qualified as literary means. Being demanded to his works the author can't always choose the proper headline, as it is proved by the experience even of the classical writers in Belarusian and Russian literature. The sense and the meaning of the headlines in some texts can be defined only after having read the last page of the literary work.

Key words: onym, proper name, biblionym, text, biographism, headline, homeland,

Уводзіны

Амаль любы мастацкі тэкст мае бібліёнیم-загалолак, які можа быць аформлены як адно слова, словазлучэнне і нават цэлы сказ. У загатоўку, створаным пісьменнікам, зашыфравана даволі важная і істотная інфармацыя для правільнага ўспрыняцця твора, *загалолак-онім* у тэксце, безумоўна, уяўляе асаблівы код, асаблівую разнавіднасць уласных імёнаў, а тэкст мастацкага твора ў адносінах да яго загатоўка выступае як *“індыўідуальная распаўсюджаная перыфраза”*, у сваю чаргу загатолак уяўляе *“жахліва ўічыльненую абрэвіатуру тэксту”* (В.П. Грыгор’еў). У многіх аўтараў праз загатоўкі, якія створаны на іменах і рэаліях іх малой радзімы, выяўляюцца самыя розныя дадатковыя прырашчэнні, асацыяцыі, якія ўскладняюць, узбагачаюць агульны пазнавальны і мастацка-эстэтычны патэнцыял усяго тэксту.

Правільна зразумець загатолак мастацкага твора – гэта значыць зразумець галоўную задумку – кваліфікавана раскрыць сутнасць усяго тэксту, зразумець яго аўтарскую ідэю і філасофскі сэнс. Назва мастацкага тэксту любога жанру – самая актуальная яго прыкмета, гэта славесны комплекс з аднаго або некалькіх надзвычай актуальных ключавых слоў, значэнне якіх імпліцытна праектуецца на змест усіх тэкставых узроўняў і яго частак, на яго агульную, скразную ідэю. Мы разглядаем усе разнавіднасці загатоўкаў як спецыфічныя онімы – уласныя імёны-назвы мастацкіх тэкстаў. На думку псіхолагаў, якія вывучалі ўздзеянне загатоўкаў на схільнасці чытача да ўспрымання ўсяго твора, прыблізна 80 % чытачоў наогул звяртаюць увагу толькі на загатолак, які, як прасочана і эксперыментальна пацверджана, дае магчымасць абудзіць цікавасць да ўсяго тэксту.

Мэта і задачы даследавання

Асноўнай мэтай артыкула з’яўляецца даследаванне онімаў-загатоўкаў у творах пісьменнікаў, прысвечаных іх малой радзіме. Для дасягнення мэты былі пастаўлены наступныя задачы:

- выявіць і комплексна апісаць семантыка-стылістычныя асаблівасці онімаў-загатоўкаў;
- выявіць заканамернасці і асаблівасці ў выбары пісьменнікамі кантэкстуальных сродкаў у фарміраванні анамастычнай прасторы мастацкага тэксту і асаблівай ролі загатоўкаў у выяўленні галоўнай мэты, пастаўленай аўтарам.

Метады і матэрыял даследавання

Метадалагічнай асновай даследавання з’яўляюцца апісальны, супастаўляльны метады з выкарыстаннем прыёмаў навуковай інтэрпрэтацыі і

абагульнення; асноўны матэрыял даследавання – анамастычная прастора мастацкіх тэкстаў, асабліва онімы-загатоўкі мастацкіх твораў, іх тэкстаўтваральныя і мастацка-эстэтычныя функцыі.

Вынікі і іх абмеркаванне

У творах беларускай мастацкай літаратуры, у біяграфіях пісьменнікаў асобныя аўтары нярэдка прыводзяць тлумачэнне паходжання назваў сваіх родных мясцін – назваў паселішчаў, сваіх прозвішчаў, мянушак і інш., што можна разглядаць і кваліфікаваць як мастацкі прыём, уласцівы некаторым мастакам слова. У кожнага з нас ёсць радзіма Беларусь, ёсць і *“малая радзіма”*, інакш кажучы, кожны з нас, гаворачы словамі Рыгора Барадуліна, *“мае свае Ушачы”*. У літаратуры засведчаны класічныя радкі апісання роднага кутка ў мастацкіх творах і біяграфіях Якуба Коласа, Івана Мележа, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Барыса Сачанкі, Міколы Мятліцкага, Уладзіміра Ліпскага, Вячаслава Рагойшы, Уладзіміра Калесніка і інш. У прыведзеным паэтычным абагульненні Рыгора Барадуліна, якое стала афарызмам і набыло глыбока сімвалічны сэнс, лаканічна перадаецца выключна вызначальная для кожнага чалавека роля *“малой радзімы”*, асацыятыўнасць і сімвалізм яе ўласных назваў, дзе такія элементы стварэння аўтабіяграфізму, павагі да роднага кутка набываюць новы імпульс і становяцца зыходным пунктам фарміравання высокага патрыятызму і павагі да ўсёй Радзімы-Беларусі. У названым афарызме айконім *Ушачы* па эмацыйнай насычанасці раўназначны этноніму *Беларусь*. Змяняльна, што 2018 – 2020 гады ў Рэспубліцы Беларусь на дзяржаўным узроўні аб’яўлены *“Гадамі малой радзімы”*. Мабыць, заканамерна, што ў “Нацыянальным Інстытуце адукацыі” 01 сакавіка 2019 года была праведзена Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя *“Малая радзіма ў творчасці беларускіх пісьменнікаў”*, дзе былі заслуханы і абмеркаваны каля 70 дакладаў, напрыклад, такія: *“Загатоўкі і малая радзіма ў творах Івана Навуменкі”*, *“Вобраз малой радзімы ў паэтычным эпасе Якуба Коласа”*, *“Я ў думках лячу зноў да роднага краю...”*; *“Вобраз малой радзімы ў творчасці Яна Чачота”*, *“Развіццё ў навучэнцаў цікавасці да малой радзімы сродкамі музея”* і інш.

Малую радзіму шанаваў і не забываў самы знакаміты беларус эпохі сярэднявечча *Францыск Скарына*. Класічнымі сталі яго наступныя словы, перакладзеныя са старабеларускай на сучасную беларускую мову лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Алесем Разанавым: *Як звяры,*

/ што блукаюць у пушчы, / ад нараджэння / ведаюць сховы свае, / як птушкі, / што лётаюць у паветры, / помняць / гнёзды свае, / як рыбы, / што плаваюць у моры і ў рэках, / чуюць / віры свае / і як пчолы / баронаць вуллі свае /, гэтак і людзі / да месца, дзе нарадзіліся / і ўздаваны ў Боже, / вялікую ласку маюць. “Ніколі не хочацца верыць тым людзям,” – пісаў пісьменнік Уладзімір Паўлаў у сваёй біяграфіі “*Бяру свой род*”, – якія гавораць: “*Там мая радзіма, дзе мне добра*”. Шкада такіх людзей. Разам з пупавінай ім, відаць, адрэзалі і любоў да Радзімы, да людзей” [2, с. 206].

У творчасці сапраўдных мастакоў слова роля малой радзімы вызначальная. Так, малая радзіма А. Твардоўскага (в. Загор’е Пачынкаўскай воласці Смаленскага павета) зусім блізка ад усходнебеларускай мяжы. В. А. Куляшова – дачка пісьменніка Аркадзя Куляшова, пра сябра яе бацькі пісала наступнае: А. Твардоўскі і А. Куляшоў “*блізкі і біографічна-геаграфічна: места іх рождзень былі на адлегласці 10 км*” [3, с. 130]. А. Твардоўскі ў артыкуле “О родине большой и малой” пісаў: “Ёсць пісьменнікі, чытаючы якіх не атрымліваецца адчуць, распазнаць, адкуль яны родам – з поўдня ці поўначы, з горада ці вёскі, ці ёсць у іх свая рака ці рачулка, ці было ў іх калі-небудзь дзяцінства. Але ў тварэннях сапраўдных мастакоў... мы беспамылкова пазнаем адметнасць іх малой радзімы. Яны сцвердзілі ў нашым чытацкім уяўленні асаблівы воблік гэтых мясцін і краю, колер і пахі лясоў і палёў, іх вясны і зімы, жары і мяцеліц, адгалоскі мясцовых слоўцаў, якія гучаць не ў разладзе адзінай вялікай мовы”.

Асобныя аўтары, напрыклад, вядомыя вучоныя, пісьменнікі М. Улашчык, У. Калеснік, У. Ліпскі, А. Рогалеў, У. Верамейчык, У. Лякін, В. Рагойша, М. Мятліцкі, А. Бельскі, А. Карлюкевіч апісанню родных мясцін прысвячаюць цэлыя кнігі. Так, вядомы беларускі гісторык Мікалай Улашчык падрыхтаваў вялікі нарыс “*Была такая вёска*” (Мінск., 1981), дзе як этнограф прасачыў гісторыю роднай *Віцькаўшчыны ў 1883–1917 гадах*, што недалёка ад Мінска. Такога падрабязнага і цікавага эсэ не толькі спецыялістам не было да апошняга часу ў нашай нацыянальнай літаратуры. Асабліва падрабязна ў нарысе растлумачаны шматлікія традыцыйныя беларускія ўласныя імёны, айконімы, мікратапонімы вакол Віцькаўшчыны, адзначаны вялікі культуралагічны фон такіх адзінак, які, на жаль, мы паступова страчваем, губляем.

У пачатку 80-х гадоў XX стагоддзя пра вартасць і неабходнасць напісання такіх кніг пісаў сам М. Улашчык у пісьме, адрасаваным пісьменніку і вядомаму грамадскаму дзеячу Алесю Адамовічу: “Ад *Багацькаўкі* (вёскі, у якой нарадзіліся браты Гарэцкія. – В. Ш.) зараз засталася мала. Лічу, што гэта наш абавязак (а таксама пра *Глінішчы* Мележа і інш.). Маё ўражанне, пэўна, перавялічана, але,

здаецца, што нават карыстаючыся толькі апублікаванымі матэрыяламі, можна напісаць хаця б кароткую гісторыю кожнай вёскі. Між іншым, у прадмове да сваёй кнігі я выказаў неабходнасць сабраць як мага больш звестак і напісаць гісторыю тых вёсак, спіс якіх знаходзіцца ў *Хатыні*. Гэта зусім неабходна. І я нават не разумею, чаму за гэта ніхто (ніякая ўстанова) не ўзяўся да апошняга часу. Страшны канец вядомы, але ж людзі жылі ў гэтых вёсках сотні гадоў...” [6, с. 502].

Прафесар С. Прохарава ў артыкуле “*Мой родны кут, як ты мне мілы*” (радзіма ў беларускай мове) на падставе аналізу твораў Я. Коласа, Я. Купалы і 19 рэспандэнтаў, што далі адказы на пытанні, якія словы, словазлучэнні яны ўжываюць замест лексем *радзіма*, выявіла, што часцей за ўсё выкарыстоўваліся словазлучэнні *родны кут*, затым *мой* (родны) *беларускі край*, *родная зямля*, *родныя мясціны*, *родная старонка*, *беларуская зямля*, *сінявокі край*, *зямля бацькоў*, *зямля продкаў*. Гэтыя выразы маюць адпаведнікі і ў паэтычных тэкстах, апорнымі ў словазлучэннях выступаюць: *кут*, *зямля*, *край*, *старонка* [5, с. 160]. Гэтая ж даследчыца на падставе аналізу сюжэтаў мастацкай літаратуры адзначыла, што для беларуса заўсёды была найважнейшай *малая радзіма*, той родны куток на зямлі, дзе ён прыйшоў у гэты свет і дзе знаходзіцца тая нітка, якая, на думку Я. Купалы, звязвае яго з зямлёй і небам. Магчыма, таму беларус заўсёды бараніў сваю зямлю, але яму не ўласціва агрэсіўнасць і жаданне павялічыць сваю жыццёвую прастору, што, на думку некаторых, з’яўляецца ледзь не недахопам “*беларускага шляху развіцця*”. Такое светаадчуванне, як пераконвае С. Прохарава, і адлюстроўвала беларуская літаратура, на што звярталі ўвагу самыя розныя даследчыкі.

А даследчыца канцэпту *беларускі народ* у мове хрэстаматыйных твораў беларускай літаратуры *Кацярына Пявавар* прасачыла своеасаблівае, культурна маркіраванае ўспрыманне і інтэр-прэтацыю пісьменнікамі такіх ключавых канцэптаў, як *народ*, *Радзіма*, *мова*, *сям’я* і інш., што, паводле яе абагульненняў, дазваляе гаварыць пра існаванне своеасаблівага светабачання беларусаў, якое выяўляецца ў мастацкіх тэкстах. Так, канцэпт *народ* у мове школьнай праграмай літаратуры рэпрэзентуецца праз наступныя моўныя адзінкі: *беларусы*, *браты*, *братыцы*, *народ*, *мой народ*, *наш народ*, *беларускі народ*; *мы*, *нашчадкі* *Каліноўскага*; *сыны Радзімы*; *дочкі*, *сыны*, *землякі*, *сіцішаны і грозны народ*; *беларускія нашы людзі*; *мужны і адвечны народ*; *беларускі сярмяжны народ*; *сыны герояў і багоў*; *унукі Скарыны*; *ліцвіны*; *тутэйшыя*; *русіны*; *беларускія людзі*; *грамада*; *мазольных рук мільёны*; *дзеці Беларусі*; *люд паспаліты* і інш. Найбольш частотныя лексемны *народ*, *беларускі народ*, *беларусы*, якія складаюць ядро канцэпту.

Паказальна, відаць, вельмі лагічна і правільна, што з кнігі Уладзіміра Ліпскага “*Я: праўдзівы аповед пра твой і мой радавод*” пачынаецца вывучэнне беларускай літаратуры ў 6-м класе. І, як слушна заўважыў Алесь Бельскі, аналізуючы вельмі неабходную ў наш час кнігу Анатоля Статкевіча-Чабаганавы “*Я – сын Ваш: Статкевічы, Саўкевічы-Статкевічы герба “Касцеша”. Карафа-Корбуты герба “Корчак”*”, важна, што ў аснову пабудовы названага літаратурнага курса пакладзены ўніверсальны прынтцып уладкавання свету: *я – мой род – народ – радзіма – чалавецтва...*

Малая радзіма ў многіх аўтараў – гэта неаднаразова ўпамнутыя нават у загалюках іх твораў уласныя назвы іх родных мясцін, якія нярэдка сімвалізуюцца. У Якуба Коласа гэта, напрыклад, вёска *Мікалаеўшчына*, рака *Нёман*, што неаднаразова засведчаны ў назвах-загалюках або ў тэкстах класіка: у апавяданнях “*Нёманаў дар*”, “*Наша сяло, людзі і што робіцца ў сяле*”, “*Разліў Нёмана*”, “*Малады дубок*”, “*Дзэравеншчына*”, “*Страшнае спатканне*”; у вершах “*Нёман*”, “*Плытнікі*”, “*Наша сяло*”, “*Дуб*”, “*Старыя дубы*”, “*Стары гасцінец*”, “*Родныя песні*” і інш., у паэме “*Новая зямля*”, у трылогіі “*На ростанях*”.

Так, гідронім *Нёман* у творах Я. Коласа выконвае не толькі ідэнтыфікуючую функцыю – называе адну з вялікіх рэк Беларусі, на берагах якой прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады класіка нашай літаратуры. У тэкстах паэта *Нёман* – гэта і назва-сімвал, неад’емная частка не толькі прыроднай, а і духоўнай рэальнасці роднага краю; Бацькаўшчыны: *Дык паведай, вецер вольны, / Што павеяў з тых краёў: / Як жыве там край бяздолны, / Край з-пад Нёмна берагоў?*. У гэтым кантэксце назва-гідронім уваходзіць у склад апісальнага выразу – аўтарскай перыфразы: *край з-пад Нёмна берагоў*, якая ўзнікла метафарычна і прасторава-асацыятыўна выкарыстоўваецца для называння ўсёй Заходняй Беларусі, што ў 20–30-я гады ХХ ст. уваходзіла ў склад буржуазнай Польшчы. А ў апавяданні “*Туды, на Нёман!*” назва ракі – сімвал далёкай радзімы для беларусаў, выселеных з Гродзеншчыны на *Куришчыну* ў час Першай сусветнай вайны. Падкрэслівае канатацыйную значымасць гідроніма *Нёман* у апавяданні той факт, што ў першых выданнях заглавак гэтага твора гучаў інакш: “*Туды, на Захад!*” (1926 г.). У выніку змен у кантэксце *Нёман* – гэта не толькі назва ракі, а і тое слова, якое ўвасабляе для пісьменніка і яго літаратурных персанажаў незабыўны край, *Бацькаўшчыну*, з якой бежанцаў разлучыла вайна і куды яны мараць вярнуцца. Замена кампанента бібліёніма *Захад* на *Нёман*, відаць, выклікана тым, што ў 20–30-я гады ХХ ст. геаграфічныя назвы *Захад* – *Усход* шырока ўжываліся ў перыядычным друку, мове мастацкай літаратуры для абазначэння процілеглых

сацыяльна-палітычных сістэм і дзяржаў. І першы заглавак гэтага апавядання нібыта “паказваў”, куды так непажадана мараць вярнуцца персанажы Я. Коласа, што, безумоўна, не адпавядала ідэалагічным устаноўкам і канонам, якімі тады кіравалася кіраўніцтва маладой рэспублікі Саветаў. Між іншым, у “*Казках жыцця*” Я. Коласа вядомы сімвалічныя персаніфікаваныя казачныя вобразы *Усход* і *Захад*, якія адпаведна ўвасаблялі ўсходнюю і заходнюю часткі Беларусі: *Брат Захад!* – *пісаў Усход: – я зусім здаровы і хваробу сваю выгнаў*. Такім чынам, канатацыйная сутнасць гідроніма *Нёман* у структуры загалюка значна павялічваецца. Як звышзначымая семантыка-канатацыйная адзінка тэксту, ён гаворачы словамі Ю. Карпенкі, становіцца полісемантычным: выконвае і эмацыяна-стылістычную функцыю, гэтымі асаблівасцямі заглавак удала працуе на тэму і ідэю твора – указвае на розныя бакі сюжэту, розныя думкі і адценні пісьменніка [4, с. 39]. Загалюкам адмыкаецца тэкст і зачыкаецца яго апошнім сказам.

Сімваламі радзімы-Беларусі ў творах некаторых беларускіх аўтараў выступаюць не толькі гідронім *Нёман*, а і *Дняпро*, *Прыпяць*. Так, у творах У. Караткевіча, асабліва ў рамане “*Каласы пад сярпом тваім*”, нарысе “*Зямля пад белымі крыламі*” сімвалам Радзімы, Беларусі выступае гідронім *Дняпро*, які пісьменнік называў “*вялікай Ракой*”. У гэтых і іншых творах мастак паслядоўна падкрэсліваў сваё зачараванне, захапленне, павагу і прыхільнасць да любай яму “*кальскі трох народаў*” і нават напісаў кінасцэнарыў “*Дзеці вялікай ракі*”. А горад *Рагачоў*, *Падняпроўе* паводле шматлікіх успамінаў пісьменніка і яго блізкіх былі тым, чым для А. Пушкіна *Болдзіна*, для Л. Талстога – *Ясная Паляна*, для Я. Купалы – *Акопы*. Як пераканальна прасачыў А. Верабей, *Дняпро* і *Прыдняпроўе* былі для мастака “*крыніцай натхнення, героямі яго твораў, сімваламі беларускага краю, а Дняпро – той артэрыяй, што жывіць родную зямлю і дае ёй сілы*” [1, с. 97].

Некаторыя аўтары шырока ўводзяць у мастацкі тэкст народнае тлумачэнне назваў сваёй малой радзімы, выкарыстоўваючы такія каментарыі як мастацкі прыём, што цалкам апраўдана, бо кожны з нас мае права на ўласнае разуменне і разважанне з улікам сваёй дасведчанасці і кампетэнцыі, хаця наўнае народнае тлумачэнне можа зусім не адпавядаць навуковай этымалогіі. Такія тлумачэнні-каментарыі ўмела ўводзілі ў мастацкі тэкст, напрыклад, Віталь Вольскі, Фёдар Янкоўскі, Уладзімір Ліпскі і іншыя пісьменнікі, каменціруючы назвы-паселішчы Палесся і некаторыя прозвішчы карэнных жыхароў. Многа такіх прыкладаў у кнізе У. Ліпскага “*Аповесць пра нашы прозвішчы*” (Мн., 2006). У гэтым выданні пісьменнік побач са сваімі мастацкімі

абугульненнямі выкарыстоўваюць народныя тлумачэнні, каб “расшыфроваць родавыя найменні на прыкладах прозвішчаў жыхароў Рэчыцкага раёна на Гомельшчыне, адкуль родам і сам аўтар”. Некаторыя тапанімічныя назвы на першы погляд тлумачацца вельмі проста. Такія паспешлівыя вывады часам робяць нават дасведчаныя людзі, хто, напрыклад, бачыць знешняе падабенства агульнага і ўласнага назоўніка-тапоніма: *бобр* → *Бабровічы*, *казёл* → *Казловічы*, *баран* → *Баранавічы* і г. д. Даследчыкамі ўстаноўлена, што нярэдка да таго, як агульны назоўнік у выніку эвалюцыі семантыкі ператвараецца ў тапанімічную назву, на прамежкавым этапе ён нярэдка выконвае ролю ўласнага назоўніка — ужываецца пэўны час як імя або імя-мянушка чалавека. А затым ужо ад уласнага імя ўтвараецца тапанімічная назва. Напрыклад, пісьменнік Віталь Вольскі так спрабуе ў кнізе “Палессе” тлумачыць паходжанне некаторых беларускіх тапанімічных назваў у мастацкім тэксе: “*Бабры вяліся тут з незапомных часоў. Аб гэтым сведчаць і географічныя назвы. Нездарма ж атрымалі сваю назву ад слова “бабёр” і горад Бабруйск, рака Бабёр, прыток Бярэзіны, і гарадок Бабёр, і вёскі Бабровічы, Бобрыкі, Баброўшчына*”. У мастацкім тэксце, відаць, і магчыма такое спрошчанае абугульненне, аднак даследчык-тапаніміст з падобнымі вывадамі наўрад ці будзе згодны, бо такія назвы, як *Бабровічы*, *Бобрыкі*, *Баброўшчына*, верагодней за ўсё можна растлумачыць як утварэнні ад старажытных славянскіх імёнаў ці мянушак *Бобр*, *Бобрык* і інш., якія мелі заснавальнікі названых паселішчаў.

У паэта Яўгена Крупенькі з Гомеля ёсць паэма “*Шклоўшчына*”, адкуль ён родам. Ён ганарыцца сваёй малой радзімай: *Здаецца, не ільны цвітуць, а неба / Благітам разлілося на палях,*

/ Такое чыстае, як назва Шклоў. / Шклоўчане шкло варыць і сёння ўмеюць, / Ды хіба толькі шкло адно? Вы толькі / Хоць назвы вёсак шклоўскіх пачытайце: / Тут пяць Дубровак і сяло Дуброва, / Бо меднастволья гаі звяняць. / Барок – малады лясок шуміць. / Дубкі – дубовы гай стаіць тут старажылам, / Сасноўка – сосны ля дзвярэй і вокнаў, / А Вішанька – у вішнях расцвіла... / У Дабрэйцы – як заўсёды – сэрцы добрыя, / У Лакуцях – як усюды – адчувае локаць сусед суседа. / У Славенях – коні слаўныя, / У Дзіўнае – песні дзіўныя... / У людзей – цудоўныя імёны: / Алеся – нарадзілася ў лесе. / Поля – пшаніцу жне ў полі. / Алёна – лён поле. / Галінка – у садзе галінка. / Маланка – вочы-маланкі. / Ганка – гасцей сустракае на ганку. / Вера – ў чалавека вера. / Надзея – у хлопцаў надзея... Такім чынам, паэт, паслядоўна выкарыстоўваючы таўталагічныя паўторы онімаў, трапныя метафары, рыфмуючы іх у спрошчаных тлумачэннях назваў родных яму мясцін, стварыў своеасаблівы гімн сваёй малой радзімы – паселішчам, землякам, іх імёнам, прозвішчам...

Вывады

Галоўны онім у мастацкім творы – яго заглавак, кантэкстуальная функцыя якога заўважаецца не заўсёды і часам выпадае з-пад увагі чытача і нават тэкстолагаў. Вызначальная роля гэтага оніма найчасцей вытлумачваецца толькі пасля падрабязнага лінгвістычнага і ідэна-тэматычнага разгляду твора. Яго семантыка-канатацыйны патэнцыял рэалізуецца ў асноўным на фоне ўсяго кантэксту. Заглавак па сутнасці ўяўляе арганізуючае звяно сюжэтных ліній мастацкага твора і канцэнтраванае выражэнне аўтарскай ідэі ў ім, ствараючы ўнутранае адзінства ўсёй лексічнай сістэмы мастацкага твора, становячыся стрыжнем яго кампазіцыйнай пабудовы.

Літаратура

1. Верабей, А. Прыдніпроўе ў творчым лёсе Уладзіміра Караткевіча / А. Верабей // Роднае слова. – 2003. – № 3. – С. 95–98.
2. Вытокі песні. Аўтабіяграфіі беларускіх пісьменнікаў. – Мінск: Маст. літ., 1973. – 336 с.
3. Гутарка Рagneда Малахоўскага з Валянцінай Аркадзьеўнай Куляшовай. Па старонках “Хамуціуса” // Польша. – 2011. – № 2. – С. 128 – 133.
4. Карпенко, Ю. А. Имя собственное в художественной литературе / Ю. А. Карпенко // Филологические науки. – 1986. – № 4. – С. 34–40.
5. Прохарава, С. М. Выбраныя творы / С.М. Прохарава. – Мінск: Права і эканоміка, 2009. – 325 с.
6. Улашчык, М. Выбранае / М. Улашчык; навук. рэд. Г. Кісялёў і В. Скалабан. – Мінск: “Бел. кнігазбор”, 2001. – 608 с.

References

1. Verabei A. (2003). Prydniaproue u tvorchym ljose Uladzimira Karatkevicha. Rodnae slova. [Prydniaproue in the creative life of Vladimir Karatkevich. Native word]. 3, 95 – 98. (in Bel).
2. Vytoki pesni. Autabijagrafii belaruskich pisnennikau. (1973). [The origins of the song. Autobiography of Belarusian Writers]. Minsk: Mast. lit. (in Bel).
3. Gutarka Ragneda Malakhovskaga z Valjantsinaj Arkadgieunaj Kuljashovaj. Pa staronkah “Hamutsiusa”. (2011). Polymja. [Ragned Malakhovsky talks with Valjantsina Arkadgieuna Kuljashova. On the pages of “Hamutsius”. The Flame]. 2, 128 – 133. (in Bel).
4. Karpenko Ju. A. (1986). Imja sobstvennoje v hudozhestvennoj literature. Filologicheskije nauki. [Proper Name in Fiction. Philology]. 4, 34 – 40. (in Russ).
5. Proharava S. M. (2009). Vybranyja tvory. [Favorites works]. Minsk: Law and economics. (in Bel).
6. Ulashchyk M. (2001). Vybranae [Favorites]. Minsk: “Bel. knigazbor”. (in Bel).